

ביאורים

כפי שראינו לעיל, שלושת עיקרי האמונה מבוארים כבר בפרשת בראשית. החלק השני בפרשת הבריאה עוסק בעיקר השני, לדברי רבי יוסף אלבו, והוא - תורה מן השמים והנבואה. חלק זה מתחיל מפרק ב' בו מתואר ייחודו של האדם שבכוח תבונתו ניתנה לו משימת קריאת השמות לבעלי החיים. בכך, באה לידי ביטוי מעלתו של האדם על יתר הנבראים ומרכזיותו בתהליך הבריאה, עובדה הכופפת את הברואים השונים לשליטתו ולמרותו. מעלתו זו של האדם איננה מעניקה לו רק עודף זכויות, אלא בעיקר חובות - שמירת ציוויי הבורא בתורה ובמצוות, דבר הנרמז בציווי האכילה מעץ החיים. ציווי זה מתנה את ההימצאות בגן העדן, והפרתו עשויה לגרור את גירוש האדם משם. לאור הסבר זה, דמות הנחש המופיעה בסיפור הבריאה לצד מעלת האדם מהווה ביטוי לכוח המונע מן האדם את השלמות שבקיום צו הבורא. בכך, מצביע רבי יוסף אלבו על התופעה הייחודית העולה מחלק זה בסיפור הבריאה והוא - הופעת שם ה' (שם הויה) לצד שם אלוהים. לדבריו, שם אלוהים הינו ביטוי להופעת הבורא כפועל הבריאה הטבעית. זהו אפוא הרובד הראשוני. למעלה מפעולת הבריאה הטבעית קיים הרובד בו הבורא מדבר עם האדם - הנברא. זוהי הנבואה המאפשרת את הופעתה של התורה מן השמים. כדי שלא תיווצר חלילה תחושת 'שניות', ייחוס שני שמות אלה (ה' ואלוהים) לשני כוחות שונים, מדיגישה התורה בפרשיות מתן תורה את שני השמות הללו גם יחד "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". שני השמות הללו, המופיעים כאמור מפרק ב' בבראשית, הם ביטוי להופעת המימד הנבואי דרכו מתגלה התורה מן השמים - העיקר השני מעיקרי האמונה.

הרחבות

• התמודדות עם היצר הרע

יצר הרע המטריד את האדם. רבי יוסף אלבו מזהיר מפני היצר הרע שמסיח את דעתו של האדם מהשגת השלמות. רבי יהודה אריה ליב אלטר מסביר שעל ידי שקידה בתורה, אפשר להצליח להתמודד עם יצר הרע: "ועל התורה אמרו "אין לך בן חורין אלא העוסק בתורה". זוהי עיקר החירות שזכו בני ישראל ביציאת מצרים שלא להיות נאסר ונדבק בהבלי עולם... ולפי חוזק הדעת שבאדם למאוס בעולם הזה ולהיות מעשי העולם הזה נמאסים אצלו לעשותו רק כלאחר יד" [שפת אמת, תזריע, תרנ"ו]. החירות האמיתית של האדם היא כשהוא משוחרר מכבלי החומריות. חירות זו ניתנת להשגה על ידי האדם כשהוא דבק בתורה. כך הוא מחזק את עולמו הרוחני, ולומד כיצד להתעסק בענייני העולם "כלאחר יד" - בלי לתת להם חשיבות.

הרב קוק מבאר שישנה דרך עליונה יותר להתמודד עם החומריות: "אלא שענין הדבר הזה הוא, שכל זמן שהשכל הוא רפה ונוח להתפתות אחרי הבלי הגוף, שלא לעשותם לשם תכלית הנכבדה רק מצד המשכת הרצון הבהמי הגרוע, אז בודאי רעים הם ואשרי הנבדל מהם. מה שאין כן אם השכל חזק מאד עד אשר ימשוך את כל ענין גופני על דרך הקדושה... כל מה שיתוסף בנופו חזק ואומץ יתוסף גם בשכלו אומץ וקדושה" [חבש פאר טו]. ישנה אפשרות לרומם את ענייני החומר ולהשתמש בהם להוסיף קדושה וטהרה.

תורה מן השמים
בציווי אדם
הראשון

ומ'אלה תולדות השמים עד "והאדם ידע את-חנה אשתו" [ד, א] הוא ענין אחר; ונכתב לרמז על העקר השני, שהוא מציאות הנבואה ותורה מן השמים. ולזה תמצא כל הספור ההוא סובב על "תורה מן השמים". כי התחלת הדבור שנדבר הש"י עם אדם הוא: "ויצו יי אלהים על-האדם לאמור" וגו' [ב, טז], וכתב אחר-זה הטעם למה נצטוה האדם צווי אלהי יותר מכל בעלי-חיים, ואמר [שם, יט]: "ויצר יי אלהים מן-האדם כל-חית השדה ואת כל-עוף השמים ויבא אל-האדם לראות מה-יקרא-לו" וגו' - כאילו בא לבאר כי להיות האדם משכיל יודע בגדרי בעלי-חיים יותר מכלם, היו כל הנמצאות השפלות משעבדות אליו, וכלן נמצאו בעבור האדם; ותכלית האדם לשמור מצוות קונו, ועל-זה הנח בעולם-הזה, הנרמז בגן-עדן, כדי שיאכל מעץ החיים אשר בתוך הגן, שהוא רומז אל התורה, שנאמר בה [משלג, יח]: "עץ-חיים היא למחזיקים בה", וכאשר יעבר על מצות קונו יגרש מגן-עדן.

חטא עץ הדעת

ובעבור-זה נכתב כל הספור ההוא שקרה לאדם עם הנחש וחנה, כדי שיהיה לו רמז על מה שקרה לו בעולם-הזה: שהנחש, הנקרא בלשון רז"ל [פדר"א יב] "סמאל", הוא יצר-הרע המטריד את האדם באמצעות האשה מהשיגו שלמותו, והוא הגורם להיותו מגרש מגן-עדן. ולזה נכתב בכל הספור הזה "יי אלהים", להורות כי אין די אל השגת השלמות האנושי בהאמנת מציאות הפועל בלבד, אשר ישג-זה מצד-ההשגה בפועל המהנה הדברים הטבעיים, שהוא הנרמז במלת "אלהים" - אצל צריח האמנת הנבואה ותורה מן השמים, שהשגה זו היא למעלה מהשגת הפועל המהנה לדברים הטבעיים. ומזה-הצד, שהצווי בא מאת ה' אלהים, אפשר שיאכל אדם מעץ החיים "ואכל וחי לעולם", לא מצד-הידיעה וההכרה הראשונה, שהיא ידיעת מציאות הפועל לבד; אצל מצד-השגת הנבואה והתורה האלהית המצוה לעשות הדברים הנרצים אצל הש"י, אף-על-פי שלא יגרום ההקש, שזהו ענין למעלה מן הדברים הטבעיים.

אין שניות בשם
הויה ואלוהים

וכדי שלא ידמה בזה שום-שנייתו, חלילה, אמר במתן-תורה [שמות כ, א] "וידבר אלהים את כל-הדברים האלה לאמור", ופחת ב"אנכי יי אלהיך" - לבאר שנותן התורה, שהוא ה' הנכבד, הוא בעצמו הפועל לכל הנמצאים, הנקרא "אלהים" בפרשת "בראשית". ולזה באר משה במשנה התורה [דברים ה, יט]: "את-הדברים האלה דבר יי אל-כל-קהלכם" - להורות שאף-על-פי שנאמר במתן-תורה: "וידבר אלהים את כל-הדברים האלה", ה' הנכבד, ברוך הוא, היה המדבר. ולזה נכתב בכל זה-הספור אשר מ"אלה תולדות השמים" עד "והאדם ידע את חנה אשתו": "יי אלהים" - להורות על העקר הזה, שהוא מציאות הנבואה ותורה מן השמים; וכל הענשים שנזכרו בו היו כוללים למין האדם - לא מיחידים באדם וחנה בלבד.

ותכלית - מטרה ותפקיד. **המטריד** - המפריע. **באמצעות** - על ידי. **מהשיג** - מלהשיג. **הפועל** - ה' הבורא. **המהנה הדברים הטבעיים** - היוצר את עולם הטבע. **ההקש** - ההבנה השכלית הרגילה. **שניות** - שיש כמה אלוהות. **כוללים** - עונשים על כלל האנושות.